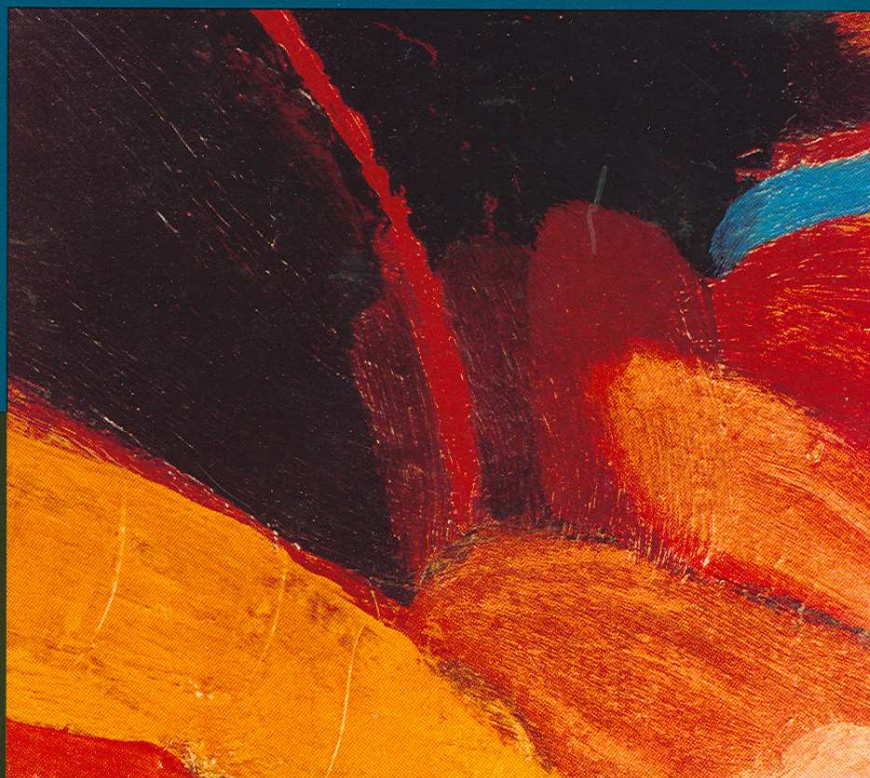

KERYKS

MIĘDZYNARODOWY PRZEGLĄD KATECHETYCZNO-PEDAGOGICZNO-RELIGIJNY
INTERNATIONALE RELIGIONSPÄDAGOGISCH-KATECHETISCHE RUNDSCHAU
II 2003 2

Przemoc / Gewalt

Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Instytut Pastoralno-Katechetyczny Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Institut für Religionspädagogik und Katechetik der Katholisch-Theologischen Fakultät
der Universität in Wien

Przemoc jest tematem, który w kontekście szkoły, edukacji i wychowania ma wyjątkowo duże znaczenie. Pojęcie to jest bardzo złożone i powinno być rozważane z wielu perspektyw. Przyczyny stosowania przemocy są także różnorakie. W tym aspekty indywidualne, socjalizacyjno-teoretyczne oraz specyficzne dla płci, a także socjokulturowe spełniają tu znaczącą rolę. W perspektywie jednoczącej się Europy można przewidywać, że w coraz większym stopniu mogą konfrontować się różne wzory zachowania o cechach socjokulturowych, które mają znaczenie nie tylko dla działania dopuszczającego stosowanie przemocy, ale także dla zapobiegającego stosowaniu przemocy.

Przemoc jest także tematem dogłębnie powiązanym z historią religii, szczególnie chrześcijaństwa, i dlatego ma wielkie znaczenie teologiczne. Pokój światowy i pokój między religiami jest ściśle ze sobą powiązany. Pedagogika religii znajduje się tu w polu spotkań teologicznych, psychologicznych i socjologicznych wzorów myślenia i musi artykułować cel swojego konstruktywnego podejścia do ludzkiej agresywności w kontekście tak różnych dziedzin działania, jak parafia, szkoła, rodzina lub życie publiczne Kościoła.

Gewalt ist eine Thematik, die im Kontext von Schule, Bildung und Erziehung eine außerordentliche Bedeutung besitzt. Nicht nur, daß der Begriff komplex und in vielerlei Hinsicht entfaltet werden muß. Auch die Ursachen für gewalttätiges Handeln sind heterogen. Dabei spielen individuelle, sozialisationstheoretische, gender-spezifische aber auch soziokulturelle Perspektiven eine herausragende Rolle. Angesichts eines zusammenwachsenden Europas ist abzusehen, daß vermehrt unterschiedliche, soziokulturell geprägte Muster aufeinander treffen werden, die sowohl für gewaltbereites wie auch für gewaltpräventives Handeln von Bedeutung sind.

Gewalt ist ferner auch ein Thema, das zutiefst mit der Geschichte der Religionen, speziell auch des Christentums, verbunden ist und deswegen hohe theologische Relevanz besitzt. Weltfrieden und Religionsfrieden sind eng miteinander verbunden. Die Religionspädagogik steht hier im Schnittfeld theologischer, psychologischer und soziologischer Denkmuster und hat ihr Anliegen eines konstruktiven Umgangs mit den menschlichen Aggressionspotentialen im Kontext so unterschiedlicher Handlungsfelder wie Pfarrei, Schule, Familie oder kirchliche Öffentlichkeit zu artikulieren.

ISSN 1643-2444

TOWARZYSTWO NAUKOWE KATOLICKIEGO UNIwersYTETU LUBELSKIEGO

Rada Naukowa

Profesorowie:

Hans-Ferdinand Angel, Jerzy Bagrowicz, Gottfried Bitter
Martina Blasberg-Kuhnke, Anton Bucher, Aniela Dylus, Augustyn Eckmann
Rudolf Englert, Monika Jakobs, Martin Jäggle, Helmut Juros
Ilse Kögler, Stanisław Kulpaczyński SDB, Kazimierz Zbigniew Kwieciński
Stephan Leimgruber, Zbigniew Marek SJ, Roman Murawski SDB
Mieczysław Rusiecki, Monika Scheidler, Franz-Peter Tebartz-van Elst
Dieter Wagner, Gabriel Witaszek CSsR, Irena Wrońska, Herbert A. Zwergel

Wissenschaftlicher Beirat

Professoren/innen:

Hans-Ferdinand Angel, Jerzy Bagrowicz, Gottfried Bitter
Martina Blasberg-Kuhnke, Anton Bucher, Aniela Dylus, Augustyn Eckmann
Rudolf Englert, Monika Jakobs, Martin Jäggle, Helmut Juros
Ilse Kögler, Stanisław Kulpaczyński SDB, Kazimierz Zbigniew Kwieciński
Stephan Leimgruber, Zbigniew Marek SJ, Roman Murawski SDB
Mieczysław Rusiecki, Monika Scheidler, Franz-Peter Tebartz-van Elst
Dieter Wagner, Gabriel Witaszek CSsR, Irena Wrońska, Herbert A. Zwergel

KERYKS

MIĘDZYNARODOWY PRZEGLĄD KATECHETYCZNO-PEDAGOGICZNO-RELIGIJNY
INTERNATIONALE RELIGIONSPÄDAGOGISCH-KATECHETISCHE RUNDSCHAU
II **2003** **2**

Przemoc / Gewalt

Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Instytut Pastoralno-Katechetyczny Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Institut für Religionspädagogik und Katechetik der Katholisch-Theologischen Fakultät
der Universität in Wien

Komitet Redakcyjny

Ks. prof. dr hab. Cyprian Rogowski (Redaktor Naczelny)
Vogtei 14, D-37194 Wahlsburg, e-mail: cyprian.rogowski@t-online.de
cyprian.rogowski@uwm.edu.pl

Prof. dr hab. Martin Jäggle (Zastępca Redaktora Naczelnego)

Ks. prof. dr hab. Stanisław Bielecki (Sekretarz Redakcji)

Ks. prof. dr hab. Janusz Mariański

Prof. dr hab. Egon Spiegel

Recenzenci numeru

Prof. dr hab. Maria Libiszowska-Żółtkowska, Prof. dr hab. Hans-Ferdinand Angel

Recenzenci artykułów

Prof. dr hab. Józef Baniak, Ks. prof. dr hab. Stanisław Bielecki
Prof. dr hab. Rudolf Englert, Ks. prof. dr hab. Franciszek Janusz Mazurek
Ks. prof. dr hab. Kazimierz Panuś, Ks. prof. dr hab. Cyprian Rogowski
Prof. dr hab. Jacques Schepens, Prof. dr hab. Egon Spiegel

Redaktionsausschuss

Prof. Dr. habil. Cyprian Rogowski (Hauptschriftleiter)
Vogtei 14, D-37194 Wahlsburg, e-mail: cyprian.rogowski@t-online.de

Prof. Dr. habil. Martin Jäggle (Stellvertreter)

Prof. Dr. habil. Stanisław Bielecki (Sekretär der Redaktion)

Prof. Dr. habil. Janusz Mariański

Prof. Dr. habil. Egon Spiegel

Rezensenten der gesamten Nummer

Prof. Dr. habil. Maria Libiszowska-Żółtkowska, Prof. Dr. habil. Hans-Ferdinand Angel

Rezensenten der Beiträge

Prof. Dr. habil. Józef Baniak, Prof. Dr. habil. Stanisław Bielecki
Prof. Dr. habil. Rudolf Englert, Prof. Dr. habil. Franciszek Janusz Mazurek
Prof. Dr. habil. Kazimierz Panuś, Prof. Dr. habil. Cyprian Rogowski
Prof. Dr. habil. Jacques Schepens, Prof. Dr. habil. Egon Spiegel

Opracowanie redakcyjne / Redaktion der Texte

Barbara Grodzieńska

Tłumaczenie tekstów / Übersetzungen der Texte

Herbert Ulrich

Projekt okładki i opracowanie graficzne / Umschlagentwurf und graphische Bearbeitung

Jerzy Durakiewicz

Skład komputerowy / Computersatz

SIC ET NON

Adres Redakcji / Redaktionsadresse

Towarzystwo Naukowe KUL

ul. Gliniana 21, PL 20-616 Lublin

Tel. (0-48-81) 525-01-93

Tel./Fax (0-48-81) 524-31-77

e-mail: keryks@inetia.pl

Zamówienia / Bezug

Zamówienia przyjmuje Redakcja i Dział Marketingu i Kolportażu TN KUL

Bezug durch die Redaktion

© Copyright by Towarzystwo Naukowe KUL,

Instytut Pastoralno-Katechetyczny Wydziału Teologii KUL

& Institut für Religionspädagogik und Katechetik

der Katholisch-Theologischen Fakultät der Universität in Wien

ISSN 1643-2444

Nakład 400 egz.

Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

ul. Gliniana 21, PL 20-616 Lublin

Tel. (0-48-81) 525-01-93, Tel./Fax 524-31-77

e-mail: tnkul@kul.lublin.pl <http://www.kul.lublin.pl/tn/>

Dział Marketingu i Kolportażu tel. (0-48-81) 524-51-71

Druk / Druck

Zakład Usług Poligraficznych „Tekst” S.C., ul. Wspólna 19, PL 20-344 Lublin

Spis treści

Inhaltsverzeichnis

	Od Redakcji	8
	Von der Redaktion	
Hans-Ferdinand Angel	Temat zeszytu – przemoc	
	Themenheft – Gewalt	11
Artykuły Beiträge	Stanisław Bielecki	13
	Nowy Testament o przemocy	
	Das Neue Testament und die Gewalt	
	Ralf Miggelbrink	25
	Przemoc w perspektywie teologii systematycznej	
	Gewalt aus systematisch-theologischer Perspektive	
	Bernhard Dieckmann	49
	Walka bez nienawiści. Chrześcijańskie podejście do zła	
	Kampf ohne Haß. Vom christlichen Umgang mit dem Bösen	
	Jadwiga Mazur	69
	Przemoc w rodzinie. Jak pomóc? Wstęp do problematyki	
	Gewalt in der Familie – wie Abhilfe schaffen?	
	Einführung in die Problematik	
	Tadeusz Zasępa	87
	Globalizacja przemocy w telewizji i możliwość jej przewyciężenia	
	Die Globalisierung der Gewalt im Fernsehse und die Möglichkeit ihrer Überwindung	
	Janusz Mariański	99
	„Przemoc” Kościoła i „przemoc” wobec Kościoła w społeczeństwie	
	Die „Gewalt” der Kirche und die „Gewalt” gegenüber der Kirche in der Gesellschaft	
	Hubertus Lutterbach	121
	Wykorzystywanie seksualne dzieci przez urzędników kościelnych. Aktualny problem w perspektywie historii kultury i historii Kościoła	
	Kindesmißbrauch durch kirchliche Amtsträger. Ein aktuelles Problem in kultur- und kirchengeschichtlicher Perspektive	

	Matthias Scharer	139
	Kościelne instytucje dla młodzieży i ich rola w społeczeństwie Kirchliche Einrichtungen im Jugendbereich und ihr Stellenwert in der Gesellschaft	
	Clauß Peter Sajak	153
	Między „niestosowaniem przemocy” a przemocą. Biskupi, żołnierze i nauczyciele na drodze do nowej etyki pokoju Zwischen „Gewaltfreiheit und Gewalt”. Bischöfe, Soldaten und Lehrer/innen auf dem Weg zu einer neuen Friedensethik	
	Egon Spiegel	163
	Bez przemocy przeciw przemocy. Impulsy pedagogii pokoju Gewaltfrei gegen Gewalt – friedenspädagogische Impulse	
W kierunku praktyki Aus der Praxis	Manfred Riegger	179
	„Gdy dwóch się kłóci, trzeci pomoże!” Rozsądzenie sporu jako akt zapobiegania przemocy i kształtowania sumienia w szkole podstawowej „Wenn zwei sich streiten – hilft der Dritte!” Streitschlichtung als gewaltpräventive und gewissensbildende Handlung in der Grundschule	
Recenzje Rezensionen	■ Janusz Surzykiewicz, <i>Agresja i przemoc w szkole. Uwarunkowania socjoekologiczne [Aggression und Gewalt in der Schule. Sozioökologische Bedingungen]</i> (Jarosław Michalski)	199
	■ Janusz Mariański (red., Hrsg.), <i>Kondycja moralna społeczeństwa polskiego [Die moralische Kondition der polnischen Gesellschaft]</i> (Leon August Smyczek)	206
	<i>Handbuch Integrative Religionspädagogik. Reflexionen und Impulse für Gesellschaft, Schule und Gemeinde. [Podręcznik integracyjnej pedagogiki religii. Refleksje i impulsy dla społeczeństwa, szkoły i parafii]</i> (Ralph Sauer)	209
	■ Andrea Lehner-Hartmann, <i>Wider das Schweigen und Vergessen. Gewalt in der Familie: Sozialwissenschaftliche Erkenntnisse und praktisch-theologische Reflexionen [Przeciw milczeniu i zapomnieniu. Przemoc w rodzinie – wyniki badań w dziedzinie nauk społecznych oraz refleksje praktyczno-teologiczne]</i> (Martin Jäggle)	214

	<p>■ Eine neue Buchreihe – eine neue Art gemeinsam Theologie zu treiben [Nowa seria książek – nowy sposób wspólnego uprawiania teologii]: Matthias Scharer, Bernd Jochen Hilberath, <i>Kommunikative Theologie. Eine Grundlegung [Teologia Komunikatywna. Podstawy]</i>; Bernd Jochen Hilberath, Bernhard Nitsche (Hg.), <i>Ist Kirche planbar? Organisationsentwicklung und Theologie in Interaktion [Czy Kościół może podlegać planowaniu? Rozwój organizacji a teologia w interakcji]</i> (Redakcja)</p>	216
<p>Sprawozdania Berichte</p>	<p>Annegret Reese Czy każdy buduje swoją własną wieżę? „Na jakim wspólnym gruncie stoją wieże rodowe w pedagogiczno-religijnym San Gimignano?” Pytania o tożsamość przedmiotu i własną pozycję badawczą. Kongres grupy roboczej „Katolicka Pedagogika Religii i Katechetyka” pt. „Pedagogika religii: teoria nauki, interdyscyplinarność, polityka badawcza”. Pokłosie Jeder baut am eigenen Turm? „Auf welchem gemeinsamen Boden stehen die Geschlechtertürme im religionspädagogischen San Gimignano?” Zur Frage nach der Identität des Faches und der eigenen Forschungsposition. Jahreskongress des Arbeitskreises „Katholische Religionspädagogik und Katechetik”: „Religionspädagogik: Wissenschaftstheorie, Interdisziplinarität, Forschungspolitik”. Eine Nachlese</p>	219
<p>Editorial and Table of Contents</p>		239